

8. McArdle M. The Readers' Advisory Guide to Genre Blends / Megan McArdle. – American Library Association, 2014. – 232 p.

9. Romano A. Dreadpunk? / A. Romano. – [Electronic reference]. – Access mode : <http://www.dailydot.com/parsec/dreadpunk-dragoncon-gothic-horror-fantasy/>

10. Schmid W. Narratology: An Introduction / Wolf Schmid; [trans. into English by A. Starrit]. – Berlin/N-Y. : Walter de Gruyter GmbH & Co. KG, 2010. – 258 p.

11. Toolan M. Narrative: Linguistic and Structural Theories / M. Toolan // Encyclopaedia of Language and Linguistics. – Oxford : Elsevier, 2006. – P. 459–473.

12. Wolf W. Description as a Transmedial Mode of Representation: General Features and Possibilities of Realization in Painting, Fiction and Music / Werner Wolf // Description in Literature and Other Media. – N-Y. : Rodopi, 2007. – P. 1–91

13. Wolf W. Intermediality Revisited. Reflections on Word and Music Relations in the Context of a General Typology of Intermediality / Werner Wolf // Word and Music Studies. Essays in Honor of S. P. Scher. – Amsterdam–N-Y. : Rodopi, 2002. – P. 13–35

*Статтю рекомендовано до друку
доктором філологічних наук,
професором кафедри германської і фіно-угорської філології
Київського національного лінгвістичного університету
Сєряковою І.І.*

Стаття надійшла до редакції 20 лютого 2017 року

УДК 81'255.4:821

*Наталя Іваницька
(м. Вінниця, Україна)*

СУЧАСНІ МОДЕЛІ ПЕРЕКЛАДУ В АСПЕКТІ КОНТРАСТИВНОЇ ДИСКУРСОЛОГІЇ

У статті означено актуальні проблеми перекладацьких практик у межах дискурсивної парадигми. З'ясовано, що переклад як вторинне текстотворення має аналітико-синтетичну природу і залучає до власної методології останні досягнення лінгвістики тексту та інших антропоцентричних наук. Такий підхід створює сприятливі умови для використання в процесі перекладу методик контрастивної дискурсології. Вказано на важливості відтворення у тексті перекладу семантичної, граматичної та прагматичної цілісності вихідного тексту. Доведено, що для забезпечення адекватності перекладу необхідним виступає ефективний аналіз первинного тексту (розуміння та інтерпретація) із подальшим синтезом інформації у вторинний текст.

Ключові слова: *контрастивна дискурсологія, аналіз тексту, синтез тексту, семантичний компонент, прагматичний компонент.*

В статье рассмотрены актуальные проблемы переводческих практик в рамках дискурсивной парадигмы. Указано, что перевод как производный текст имеет аналитико-синтетическую природу и привлекает к собственной методологии последние достижения лингвистики текста и других антропоцентрических наук. Такой подход создает благоприятные условия для привлечения в процесс перевода методик контрастивной дискурсологии. Акцентировано на важности воссоздания в тексте перевода семантической, грамматической и прагматической целостности исходного текста. Для обеспечения адекватности перевода важным этапом выступает эффективный анализ исходного текста (понимание и интерпретация) с последующим синтезом информации во вторичный текст.

Ключевые слова: *контрастивный дискурсология, анализ текста, синтез текста, семантический компонент, прагматичный компонент.*

The article focuses on the defined topical issues of translation practices within the discursive paradigms. It is indicated that translation is a creation of secondary text with analytic-synthetic nature. It involves in its own methodology the latest achievements of text linguistics and other anthropocentric sciences. This approach creates favorable conditions for involvement in translation the techniques of Contrastive Discourse Studies. The author stresses on the importance of transferring into the target text semantic, grammatical and pragmatic integrity of the original text. To ensure the adequacy of the translation it is important to make the analysis of the original text (understanding and interpretation) with subsequent synthesis of secondary information in the text.

Key words: *Contrastive Discourse Studies, text analysis, synthesis of text, semantic component, pragmatic component.*

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Останніми роками перекладознавство, що вибороло окремішність в царині філологічної сфери, висуває низку теоретичних дискусійних питань, покликаних описати перекладацьку діяльність у межах різних парадигм із властивими для кожної з них стратегіями і тактиками. Як уважають дослідники, впродовж минулого століття субститутивно-трансформаційна онтологія займала у вітчизняному перекладознавстві ключові позиції [9, с. 67]. Однак, розроблені у царині такої теорії постулати видавалися недостатньо переконливими для теоретизації художнього перекладу, де поняття еквівалентності й адекватності нерідко входять у протиріччя з творчим процесом. Уважають, що більшу пояснювальну спроможність має діяльнісна онтологія перекладу, яка залучає до перекладацької діяльності антропологічні чинники, виражені в термінах і поняттях мисленнєвої діяльності та рефлексії. Останнім часом глибокого аналізу та практичного застосування набуває дискурсивна перекладацька парадигма, яка уявляється комплексною, інтегрувальною сферою

перекладознавчої теорії, здатною пояснити і переосмислити низку суперечливих перекладознавчих категорій [1; 7; 8; 9].

Дискурсивні стратегії перекладу мають на меті забезпечити прагматичну наступність і зберегти структуру тексту [2]. При цьому актуальним залишається розуміння того, що текстотворення, внутрішня організація дискурсу постають об'єктом вивчення низки суміжних із перекладознавством дисциплін, насамперед риторики, дискурс-аналізу, текстолінгвістики. Тому цілком природно, що перекладацькі дослідження послідовно залучають до власної методології останні досягнення лінгвістики тексту та інших антропоцентричних наук. Така ситуація дає змогу розглядати сам процес перекладу як аналітико-синтетичний процес, що значною мірою послуговується результатами контрастивної дискурсології. Означені проблемні питання і визначають актуальність пропонованої статті.

Аналіз останніх досліджень з теми. Слід зупинитися на тому, що сучасне перекладознавство має значні досягнення в осмисленні інформативної (Р.К. Міньяр-Белоручев), трансформаційної (І.І. Ревзін, В.Ю. Розенцвейг), комунікативної (О. Каде, В. Вілсс), прагматичної (Дж. Сірл, А. Куссмауль), психолінгвістичної (А.Ф. Ширяєв), комунікативно-функційної (В.Д. Львовська), функційно-прагматичної (А.Д. Швейцер) та інших теорій перекладу.

Попри пильну увагу теоретиків перекладознавства до розробки теоретичних аспектів транслятологічного процесу, актуальними залишаються проблеми його теоретизації, особливо із опертям на категорії, поняття та одиниці контрастивної лінгвістики.

Мета пропонованої статті – виявити особливості аналітико-синтетичного аспекту перекладознавчого процесу художніх текстів із залученням методів і прийомів контрастивної дискурсології.

Виклад основного матеріалу дослідження. Загалом із формальних позицій вся лінгвістика просякнена поняттям зіставлюваності. У мовознавстві немає методів дослідження, які б не враховували порівняння будь-яких явищ у мовній системі, їхню повторюваність чи унікальність. На зіставленні базується власне процес отримання мовознавчих узагальнень та висновків як у межах однієї мови, так і в міжмовному форматі.

Міжмовна комунікація не може існувати поза порівнянням і зіставленням двох мов. При цьому зіставлятися мають право будь-які мовні одиниці та рівні. Природним є і той факт, що результати контрастивних досліджень мають значний вплив на формування стратегій і тактик перекладу, який розглядають як особливу форму міжмовної комунікації. При цьому перекладацьку діяльність можна змодельовати як аналітико-синтетичний процес, у якому до аналізу залучають первинний текст (текст оригіналу), а синтезованим виступає вторинний текст (текст перекладу).

Переклад постає свого роду апроксиматизацією, що вимагає певної білінгвальної компетенції, зреалізованої особливими двовекторними евристичними стратегіями, орієнтованими як на відповідність власне мовних

значень, так і на забезпечення адекватності текстових функцій у вторинному тексті.

Безсумнівно, що збереження текстівірних параметрів є прерогативою художнього перекладу, коли відбувається інтерпретаційний аналіз, спрямований на встановлення всієї сукупності смислів, закодованих у тій чи іншій мовній одиниці в канві художнього тексту.

Контрастивна дискурсологія у змозі пояснити багато найбільш складних проблем аналітико-синтетичного процесу під час перекладу. Для досягнення адекватності тексту перекладу, крім власне лінгвістичних завдань самого жанру необхідним видається врахування традицій і методів теорії літератури для найбільш комфортного «входження» вторинного в традиційні для цільової мови соціокультурні формати.

Слід зауважити, що в зарубіжній лінгвістиці відомі спроби аналітичних досліджень із позицій контрастивної дискурсології (Умберто Еко, Андре Лефевр, Гені Віддоусон [10]). Переклад художнього твору передбачає синтез еквівалентного тексту для читачів, які не знають мови оригіналу.

Переклад – це процес комплексної апроксимації, що охоплює низку психолінгвістичних і соціокультурних чинників. Тобто, аналіз і синтез вихідної текстової інформації постає як сукупність перекладацьких рішень, які перекладач усвідомлено чи позасвідомо приймає стосовно того, які відповідники слід дібрати в мові перекладу, щоб зберегти стилістику жанру або ступінь інформаційної еквівалентності.

Із позицій дотичних до перекладознавства наукових дискусій, аналіз та синтез літературного першоджерела спроектований на створення лінгвістичного твору, який є співвідносним з однією, двома чи декількома мовами і містить розуміння та інтерпретацію оригіналу.

Науковці довели, що і розуміння, й інтерпретація відбувається на теренах контрастивної дискурсології. Остання залучає до аналізу різні мовні рівні. Так, акцентуючи на парадигматичному аспекті контрастивної дискурсології, аналітико-синтезувальний процес орієнтується на перевірку відношення семантичних відповідників у межах цілого тексту. У свою чергу, встановлення семантичної еквівалентності в межах декількох мов є ключовим моментом для перекладознавства.

Здійснюючи аналіз та синтез синтагматичних параметрів різномовних текстів, контрастивна дискурсологія спрямовує вектор дослідження на врахування граматико-комбінаторних зв'язків і відношень, які формують когерентний дискурс. Більше того, дискурсивний аналіз передбачає вихід за межі тексту, оскільки переклад постає динамічним комунікативним процесом, а не простим послідовним перекодуванням вихідного тексту.

Іншим аспектом контрастивної дискурсології, який визначає розуміння структури тексту у процесі його аналізу та синтезу, виступає прагматика. При цьому прагматичний вектор зорієнтований на встановлення контекстологічних зв'язків між текстом та учасниками комунікації. Саме прагматичний складник постає найбільш вразливою ланкою у процесі аналізу та синтезу перекладацького процесу, оскільки нерідко постає небезпека

втрати чи навпаки необґрунтованого нашарування екстремальних риторико-стилістичних елементів, покликаних забезпечити адекватне сприймання перекладеного тексту. Насправді зазначений аспект видається свого роду відправним пунктом, оскільки він значною мірою визначає правильність переходу аналітико-синтетичного процесу в процес інтерпретації: адекватність запропонованого перекладачем тексту визначається тим, наскільки успішно були сформовані перекладацькі завдання і наскільки чітким був вибір стратегії прочитання оригіналу.

Істотно, що попередній аналіз та врахування стратегії читача, тобто читацької прагматики, постає чи найбільш вагомим чинником успішності описаного процесу. Лише за умови, коли процес сприйняття (читання) послідовно ставить за мету насамперед інтерпретацію, а не отримання інформації, можуть скластися передумови для створення перекладу, який адекватно відтворює перцептивний потенціал оригіналу.

Прагматична стратегія аналітичного читання оригіналу повинна будуватися з орієнтиром не стільки на аналіз використаної в оригіналі стилістики та естетики, скільки на розв'язання проблеми аналізу причин використання конкретної стилістики та естетики оригіналу.

Водночас дослідники наголошують і на тому факті, що текст можна розглядати як матеріалізовану в мові інформацію, отримання якої в первинному тексті відбувається внаслідок свідомого спостереження дійсності, а у вторинному тексті – внаслідок інтерпретації первинного тексту.

Згадане вище наштовхує на згадку про те, що первинна комунікативна діяльність містить складну організацію різних етапів, основні з яких спрямовані на досягнення комунікативної мети, порівняння із запланованим, отриманням результатів і врешті отримання тексту. Останній розглядають як продукт первинної комунікативної діяльності, своєрідним предметно-знаковим продовженням останньої [11; 12; 13].

У свою чергу, переклад постає видом мовленнєвої діяльності, зберігаючи специфічні ознаки такої діяльності. Так, А.Ф. Ширяєв зазначає, що «переклад є видом спеціалізованої мовленнєвої діяльності, що спирається на використання двох мов з метою відтворення в одній мові мовленнєвих конструкцій, еквівалентних формою та змістом конструкціям іншої мови» [8, с. 12].

Отже, зважаючи на викладене попереду, можна стверджувати, що аналітико-синтетичний процес перекладу передбачає три етапи: аналіз інформації, переробку інформації, синтез вторинної інформації. Зауважимо, що вторинна інформація – поняття відносно і доволі специфічне. У деяких випадках, коли відбувається матеріальне відторгнення вторинної інформації, вона може набувати ознак первинної. Із позицій системного підходу таке явище пов'язують із переходом вторинної інформації з одного рівня на інший в якійсь системі. Такий процес чітко простежується під час перекладацьких дій. Переклад як певний документ можна розглядати в системі обміну інформацією в конкретній предметній галузі як первинну інформацію. Специфіка перекладу з позицій аналітико-синтетичного процесу

полягає в особливому співвідношенні предмета аналізу і предмета синтезу. Основними характеристиками такого співвідношення постають еквівалентність та адекватність.

І за формою (в широкому розумінні цього слова), і за змістом переклад (вторинна інформація) має на меті здійснити адекватну заміну джерела (первинну інформацію). У зарубіжному перекладознавстві відомою є колективна праця під ред. Р.А. Бровера «Про переклад» [12, с. 10], якому представлено солідну бібліографію перекладознавчих праць. Традиційно світова лінгвістика виокремлювала три жанри письмового перекладу: переклад біблійних текстів, літературний переклад і технічний переклад. У сьогоденні, крім зазначених жанрів, виділяють ще політичний та військовий переклад. Усі вказані напрямки можна співвіднести з трьома сферами перекладацької теорії: буквальний переклад (духовної літератури), вільний переклад (художньої літератури) і прагматичний трансфер (тематичні матеріали для інформаційний процесів).

Протягом десятиліть науковий підхід до теорії перекладу все глибше занурюється у сферу інформаційних технологій (комп'ютерний переклад). Відрадно, що суто математичний підхід 60-х рр. минулого століття послідовно перетворюється в лінгвосеміотичний фрейм. Прикладне перекладознавство базується на теоретизації семантики та дискурсу. Розуміння тексту як комунікативної одиниці стало ключовим для багатьох перекладацьких теорій. Неможливо подати адекватний переклад ізольованих слів чи навіть речень до того моменту, доки вони стають частиною дискурсу.

Крім того, слід зауважити, що переклад дискурсу є можливим лише тоді, коли відомими є еквівалентні структури мови перекладу. А конструювання таких структур спирається на закони контрастивної лінгвістики, зокрема текстології. Щоб здійснити якісний переклад якогось речення, необхідно враховувати не лише лексико-граматичні формати мови перекладу, але й стилістичні умови, які є природними для комунікантів вторинного тексту.

Контрастивний текстологічний метод дослідження як інструмент аналітико-синтетичного процесу обробки інформації має значні переваги над іншими традиційними лінгвістичними методами перекладознавства.

Дослідження тексту в термінах аналізу для подальшого синтезу перекладу дає можливість розуміння тексту як мегакомунікативної одиниці, що має смислову цілісність, зв'язність та граматичні способи вираження (синтаксеми).

Обсяг смислу синтаксичної одиниці, що підлягає перекладу, формують семантичні та прагматичні складники. При цьому в процесі перекладу доволі очікуваною є ситуацію, коли змістовий складник відповідних синтаксичних одиниць тексту, що аналізується (у мові оригіналу) може зазнати в процесі синтезу (у мові перекладу) семантико-прагматичних трансформацій. Трансформовані одиниці значно впливають на комунікативну ситуацію, коли до уваги беруть сприймання, інтерпретацію і генерацію тексту як парадигму

відношення знань і змісту, декодовану семантико-прагматичними одиницями.

Методи контрастивної текстології постають найбільш сприятливими для дослідження паралельних текстів, умовними прикладами яких можуть виступати текст оригіналу та перекладу. Контрастивна текстологія у цьому разі постає свого роду як засіб вивчення дихотомій, що найбільш чітко виявляються у процесі аналізу паралелей і текстових контрастів.

Слід звернути увагу і на те, що семантичні та прагматичні параметри тексту є своєрідним середовищем для передавання змісту, який несе певні знання (інформацію). Для комунікативного процесу валідним вважають співвідношення системи (смислу) та середовища (тексту). Наприклад, прагматичне спрямування комунікативного процесу визначається такими лінгвістичними показниками тексту (середовища передавання смислу), як синонімія, інваріантність і маркованість лексичних одиниць .

Висновки та результати дослідження. Методи контрастивної текстології дають змогу встановити комунікативні параметри текстів оригіналу і перекладу. Водночас практичне контрастивне текстологічне дослідження ідентичних інформаційних текстів дає підстави стверджувати, що мова не є абсолютно самодостатньою і незалежною системою. Для її успішного функціонування необхідним видається інтенсивна взаємодія учасників комунікації, яка матеріалізується в прагматичних параметрах тексту. Зазначена теза нашої думки про те, що інтерпретація тексту посідає важливе місце у перекладознавчому процесі, оскільки вона актуалізує міжмовну інтерференцію та інтеграцію.

Не менш важливим видається прагматичний компонент, що реалізується на етапі синтезу перекладацької діяльності. Власне реалізація синтагматичного аспекту контрастивної текстології полягає в реалізації граматико-комбінаторних зв'язків, які формують когерентний дискурс. Створення моделі тексту перекладу передбачає врахування багатьох аспектів, у тому числі літературної стилістики.

Вивчення семантичної еквівалентності в межах однієї мови, а тим більше двох мов, постає базисною умовою розуміння процесу перекладу. Так, зокрема, проблемним є аналіз маркованої та немаркованої лексики, який переконує в тому, що розмежування таких груп значною мірою визначається прагматичним складником генерованого адресантом тексту та його кореляцією із текстом, отриманим адресатом.

Прагматичний підхід дає змогу реалізувати в двомовній комунікації несинонімічні пояснення інваріантності, прагматичної маркованості і різних ознак використання лексики в усних та письмових текстах. Визначення співвідношення семантичних і прагматичних параметрів тексту постає ефективним засобом удосконалення як самого процесу перекладу, так і його результату як цілеспрямованого комунікативного засобу двомовної комунікації.

Отже, використання методології контрастивної дискурсології видається перспективним для перекладацьких практик.

ЛІТЕРАТУРА

1. Андриенко Т.П. Стратегии перевода в системе переводческой деятельности / Т.П. Андриенко // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Філологія. – 2014. - № 9. – С. 156-158.
2. Гетьман З.О. Типологія текстів у зарубіжному перекладознавстві (бібліографічний огляд) / З.О. Гетьман // Проблеми семантики слова, речення та тексту. – 2009. - Вип. 23. – С. 27-34.
3. Комиссаров В.Н. Современное переводоведение : учебное пособие / Вилен Наумович Комиссаров. – М. : ЭТС. – 2004. – 424 с.
4. Пиаже Ж. Психогенез знаний и его эпистемологическое значение / Ж. Пиаже // Семиотика. Антология. Изд. 2-е. - М., 2001.- 234 с.
5. Райс К. Классификация текстов и методы перевода / К. Райс // Вопросы теории перевода в зарубежной лингвистике: сб. ст. - М. : Наука, 1978. – С. 45-65.
6. Ферс Дж.Р. Лингвистический анализ и перевод / Дж.Р. Ферс // Вопросы теории перевода в зарубежной лингвистике: сб. ст. - М. : Наука, 1978. – С. 176-184.
7. Швейцер А.Д. Теория перевода: Статус, проблемы, аспекты / Александр Давидович Швейцер.- М. : Наука, 2003. – 75с.
8. Ширяев А.Ф. Картина речевых процессов и перевод / А.Ф. Ширяев // Перевод как лингвистическая проблема. - М. : Изд-во МГУ, 1982. - С. 3-12.
9. Щигло Л.В. Інтегративний підхід до моделювання процесу перекладу та мовна особистість перекладача / Л.В. Щигло // Філологічні трактати. – 2015.- Т. 7. - № 1. – С. 67-73.
10. Эко У. Сказать почти то же самое. Опыты о переводе / Умберто Эко. - СПб. : Симпозиум, 2006. – 254 с.
11. Bell R. Translation and Translating. Theory and Practice / Bell Roger T. – London : Longman, 1991. – 176 p.
12. Brower R.A. On Translation / R.A. Brower. – NY. : Oxford University Press, 1966. – 189 p.
13. Lefevere A. Translation / History / Culture / A. Lefevere. – London : Routledge, 1992. – 243 p.
14. Neubert A. Text and Translation / Neubert Albrecht. – Leipzig : Enzyklopadie, 1985. – 230 p.

Стаття надійшла до редакції 20 лютого 2017 року

УДК 80.01

*Кирило Ігошев
(м. Сєвєродонецьк, Україна)*

СЮЖЕТ, ФАБУЛА ТА КОМПОЗИЦІЯ: РОЗМЕЖУВАННЯ ЗНАЧЕНЬ ТЕРМІНІВ

Дана стаття присвячена визначенню таких важливих для сучасного літературознавства термінів як сюжет, фабула, композиція. У статті подано аналітичний огляд основних літературознавчих, філософських та